

OLVASÓVÁ NEVELÉS AZ OSZTÁLYFŐNÖKI MUNKÁBAN*

[Amint már hirt adtunk róla: május végén, az Olvasó népért mozgalom évfordulóján — a magyar pedagógusképző intézmények képviselőinek részvételével — a Szegeden szerkesztett „Módszertani Közlemények” c. pedagógiai folyóirat kezdeményezésére nagy sikerű ankétot rendeztek a Szegedi Tanárképző Főiskolán. A tanácskozáson — melyen részt vett Darvas József Kossuth-díjas író is, az írószövetség elnöke, az Olvasó népért mozgalom meghirdetője is — a főlshózólólok tudományos alapotssággal mutattak rá azokra a feladatokra, melyek a magyar pedagógusokra hárulnak az ifjúóság olvasóvá nevelését illetően.

A főlshózólóások legtöbbje a pedagógusokat kulcsemberekként emlegette, minősítette a mozgalom célkitűzéseinek elérésében. Hangoztatták, hogy tantervi változások is szükségesek az irodalom megszerettetéséhez. A vita bizonyosság volt arra, hogy a magyar tanár-, tanító- és óvónőképző intézetek oktatói szívvel-lélekkel kapcsolódnak bele az Olvasó népért mozgalomba, s a meghatározott tennivalók megjelöléséből a jövőben bizonyára konkrét tettek születnek.

Függ Tiborné hódmezővásárhelyi tanár főlshózólását fokozottan fészült érdeklődés és siker kísérte a tanácskozáson — ezért szerkesztőségünk örömmel adja közé a fiatal gyakorló pedagógus fejtegetéseit, hasznos, tapasztalatok gazdagságáról tanúskodó gondolatait. (A Szerk.)]

Az osztályfőnöki munka bonyolult, szerteágazó, összetett feladatköréből egyetlen részterületet kívánok kiemelni — az olvasóvá nevelés problémáját. Az olvasóvá nevelés mozgalma — gyermeki, felnőtti szinten — társadalmi közüggyé vált. Ez határtalanul nagy dolog még akkor is, ha ennek napjainkban mérhető eredménye még nem a legkedvezőbb. Elméleti oldalról a kérdést már sokan megközelítették, az alapelveket többségükben körvonalazták, lásd: G. Donáth Blanka, Csulák Mihály, Tüskés Tibor közelmúltban megjelent értékes munkáit.

Az osztályfőnök számára a HOGYAN kérdése a legnehezebb és legérdekesebb feladat, hiszen ez már nagyfokú pedagógiai munkát, fantáziát, sokirányú útkeresést igényel. Az osztályfőnöknek — függetlenül attól, hogy milyen szakos — legfőbb szerepe az, hogy mintegy összefogja, koordinálja a különböző szaktárgyi területeket, azok ilyen irányú tevékenységét. Ha ezt a munkát szívügynek tekintii, bizony sok és nehéz tennivalója adódik. Az olvasóvá nevelés elkezdésének első lépéseként a következőket kell vizsgálat tárgyává tenni:

1. Az objektív felvételek milyen mértékben biztosítottak az osztály tanulóinál? (Szülőök műveltségi szintje, iskolázottsága, lakásviszonyok, kereseti viszonyok, a család és az írott betű kapcsolata, állásfoglalás az iskola törekvéseivel szemben.)

2. Milyen az időbeli elfoglaltság, az igénybevétel foka? (Mikor, mennyit, milyen gyakran olvasnak tanulóink?) Szórakozás, élmény-e számukra az olvasás, vagy keresves munka? (Éppen a közepes, vagy gyenge olvasási készség miatt.)

3. Milyen az osztályfőnök egyénisége? Természetes igénye-e a könyvszeretet, vagy a sok dolog között valahol a sor végén kullog? Ez rendkívül fontos szubjektív tényező, mert a pedagógus lángot gyűjthat, de egyidőben lángot is olthat, és úgy érzem, hogy nekünk nagyon sok „gyűjtogató” pedagógusra van szükségünk, hiszen a jövő olvasóinak nevelése van a kezünkben.

* Köszönetet mondok tanáromnak, Németh István főiskolai docensnek, a Módszertani Közlemények főszerkesztőjének azért, hogy e munka elkezdésében tanácsaival, útmutatásaival a segítségemre volt.

4. Milyen könyv- és folyóirat-források vannak, amelyekhez mint osztályfőnök hozzáférhetek?

5. Hogyan, milyen módon tudom a szülőket bevonni az olvasóvá nevelés munkájába?

Az 1969-es tanév második félévében felmérést végeztem ötödikes osztályomban (létszám: 30, félévi tanulmányi átlag: 3,7).

A felmérés módja:

- írásban (osztályfőnöki füzetekben),
- szóban (egyéni, közös beszélgetések),
- családlátogatások tapasztalatai, szülői értekezletek.

Felmérésem a következő kérdések vizsgálatára terjedt ki:

- a) Otthon összesen mennyi könyvetek van?
- b) Ebből mennyi a te saját könyved?
- c) Hogyan jutottál hozzá a könyvekhez?
- d) Milyen a napi beosztásod, mikor, mennyit olvasol?
- e) Örömmel veszik-e otthon, ha olvasol?

A fentiekhez, még az alábbiakat vizsgáltam meg:

- Milyen az iskolai könyvtár összetétele, mennyi az olvasók száma?
- Milyen a családok tv-vel és rádióval való ellátottsága?

A felmérések eredménye a következő:

A szülők foglalkozás szerinti megoszlása:

APA:

Szakmunkás: 20 tanuló
Segédmunkás: 6 tanuló
Földműves: 3 tanuló
Értelmiségi: 1 tanuló

ANYA:

Szakmunkás: 12 tanuló
Háztartásbeli: 15 tanuló
Bedolgozó: 2 tanuló
Értelmiségi: 1 tanuló

Ötthoni összes könyvek száma:

Könyvek száma:	Tanulók száma:	Százalékosan:
0—	2	6%
1— 8	7	23%
8— 30	12	40%
30— 50	3	10%
50—100	4	13%
100—200	2	6%
Összesen: 388 db	30 fő	kb.: 100%

Saját könyvek száma:

Könyvek száma:	Tanulók száma:	Százalékosan:
0—	2	6%
1— 5	13	43%
5—10	11	36%
10—15	3	10%
15—70	1	3%
Összesen: 99 db	30 fő	kb.: 100%

Ötthonra járó folyóiratok:

Csongrád Megyei Hírlap: 23 tanulónak
Népszabadság: 5 tanulónak
Pajtás: 9 tanulónak
Szabad Föld: 4 tanulónak
Egyéb: 11 tanulónak

Hogyan jutottál a könyvekhez:

Iskolai jutalomként kapta:	11 tanuló	36%
Családtól alkalomra ajándékként:	7 tanuló	23%
Zsebpénzből vette:	4 tanuló	13%
Egyéb úton jutott hozzá:	8 tanuló	26%
Összesen:	30 fő	kb.: 100%

Televíziója van 16 családnak (53%) — ebből 13 családnak rádiója is. Csak rádió van 14 családnál (46%).

Örömmel veszik-e a szüleid, ha olvasol?

E kérdésnél igen változatos, egyébben figyelmeztető vélemények születtek. Sok szülő közömbös az olvasási kedv iránt, kis részük helyesli, sőt ösztönöz erre, néhányan így vélekednek:

- Ne rontsd a szemed...
- Ne olvass, ott a tv, azért vettük...
- Mit lopod a napot, inkább segíts, vagy tanulj...
- Én sohasem bújtam a könyvet, mégis ember lettem...
- Ott az újság, elég az...
- Én még nem láttam a szüleimet olvasni — írja egyik tanuló.

Itt sajnos, két nagyon helytelen szemlélettel találkozhatunk:

A tv nézéséhez, a különböző műsorok értéséhez is a könyvek, az olvasottság vezet el. Azt amit a könyv ad, még a tv sem pótolhatja. Fontos láncszem a könyv, amely nem hanyagolható el.

Nagyon nagy baj az is, hogy több szülő csak a leckekönyvből való tanulást tekinti munkának, holott a hozzáolvasás, a búvárkodás legalább annyira fontos, sőt talán még néha értékesebb is, hiszen ma már egyre inkább kevésnek bizonyul a tankönyvek leírt anyaga. Gyermekünk jóval többet igényelnek ennél, és képesek is ennek a többnek a befogadására.

Gyermekünk napi elfoglaltsága, igénybevétele meglehetősen sok. Észrevételem alapján — életkoruknak megfelelően — még szinte a felnőtteknél is többet teljesítenek. A család nagyfokú hajszoltsága miatt sokszor ők a bevásárlók, a sokféle szaladók. Elég sok a délutáni iskolai és egyéb elfoglaltság, ami nem is lenne baj, de a közösségi munka egész embereket, sok-sok időt igényel, ehhez jön még a különóra, zeneiskola, sportkör stb. Valamikor még szaladni kell a kisebbekért is az óvodába, valamikor még másnapra is készülni kell. Mikorra szabad ideje lenne legtöbb gyermeknek, akkor kezdődik a tv-adás. (Több családnál egy szoba van, s ha a többség a tv mellett dönt, alig van alkalom olvasásra.) Sajnos, az olvasás nem is tartozik a tanulók többségének napi programjába. El kell ezen komolyan gondolkodnunk, mert a hajsza a percekért már az óvodában kezdődik, hiszen velünk együtt a mi iramunkban rohannak velünk gyermekünk.

Dolgozó szülőkkel igen nehéz szót érteni, mert csoda-e, ha a több műszakban dolgozó kétgyermekes anya a házi munkát elvégezve, a családot ellátva, alig várja, hogy este későn beledőlhessen az ágyba. A családi munkamegosztás még nem mindenütt jellemző.

Következtetések:

1. A tanulók igen kevés saját könyvvel rendelkeznek. Azok akiknek egy-négy könyvük van, főképpen iskolai jutalomként kapták. Ebből az is következik, ha nincs adott esetben jutalmazás, ezek is a 0-könyvűekhez sorolhatók.

2. Több tanuló „utál” olvasni. Kiderül, hogy ezek a tanulók nem is tudnak kielégítően olvasni, még a tankönyvek olvasása is nagy megterhelést jelent a számukra. (Sajnos, ezeknél a tanulóknál nagyfokú otthoni elhanyagoltság, nemtörődömség, közömbösség nyilvánul meg az iskolai élettel szemben.)

3. Az is kiderül a beszámolókból, hogy a tanulók meglevő könyvei régiek, nem követik az életkorral járó értelmi, érzelmi, érdeklődési fejlődést. (Pl.: az óvodás korban kapott képes kisgyermekmesék.) Ehhez járul még, hogy sok tanuló egészen ingerszegény környezetben él, élményszerzésre, azok mélyítésére, megbeszélésére, közlésére alig van lehetőség, pedig nagyon igényelnék ezt.

4. A könyvek iránti igény helyenkénti gyengesége nem vezethető vissza csupán az anyagi helyzetre. A szülők többségének jövedelme az országosnak megfelelő átlagkereset. Gyermekünk naponta édességgel ellátva jönnek iskolába, szép számmal vesznek részt iskolai kirándulásokon. Igen érdekes az a megfigyelés is, hogy azok a tanulók, akik az átlagnál több könyvvel rendelkeznek, nem tartoznak a jó tanulók közé, mégcsak nem is szenvedélyes olvasók. Itt a probléma kevesebb, mert a tárgyi feltételek biztosítottak, csupán csak kedvet, érdeklődést kell kelteni.

5. Iskolai könyvtárunk kb.: 2500 kötetes, ebből kb. 1300 kötet az ifjúsági irodalom. Összesen kb. 150 könyvtári tagunk van, a tanulói létszámnak 50—60%-a. Ebből azonban le kell számítani azt a 20—25%-ot, amely a kötelező irodalmak időszakában csak alkalomszerűen olvas. Nyugalmi időszakban kevés tér oda vissza, mint rendszeres, állandó olvasó.

Olvasóvá nevelésünkben néhány dolog általánosságban igen kedvező. Megállapíthatjuk, hogy a kínálat sokoldalú, minden tekintetben jóval meghaladja a keres-

letet. 1945 óta önálló, külön kiadója van az ifjúsági irodalomnak, már nem mellékes elfoglaltsága a kiadóknak az ifjúsági kiadás, mint régebben volt. Irodalmi lapjainkban viszont véleményem szerint még mindig kevés ezeknek a könyveknek a méltatása, ismertetése. Rendkívül nagy dolog volt a Jelenkorban nemrégiben lezajlott értékes vita, amelynek reméljük, folytatása lesz talán más fórumokon is. A továbbiakban röviden arról számolok be, hogy mindezeket a problémákat felismerve, mit próbálok tenni tanulóim olvasóvá nevelése érdekében.

Munkámat két irányban kezdtem el, egyrészt a tanulók, másrészt a szülők irányában. Céloom a környezettel való kapcsolat kiépítésének elkezdése volt. Főként a családlátogatások és a szülői értekezletek területén. A szülői értekezleteknek egyre inkább továbbképzésekké kell válniuk, egyetlen alkalmat sem szabad csak a jegyek ismertetésével, vagy fegyelmezési panaszokkal eltölteni, hiszen tudjuk, hogy milyen nehéz a teljes osztálylétszámú szülőt bevonni a munkába. Az ez irányú útkeresés azonban több irányú, fokozott munkát, felkészülést jelent az osztályfőnök számára.

Legfontosabb teendőmnek tartottam osztálykönyvtár létrehozását abból a megfontolásból, hogy így a tanulók egymás könyvét elolvashatják, válogathatnak kedvükre, felelnek a könyvekért és egyidőben ellenőrizhetem a munkájukat. Tekintettel arra, hogy erre semmiféle pénzforrásom nem volt, így a következőképpen jártam el: A gyerekekkel megbeszéltem elképzelésemet és felkértem őket arra, hogy saját könyveikből egy vagy több példányt adjanak be a közös könyvtárba. A gyerekek nagy lelkesedéssel összegyűjtött könyveikből sikerült az indulásnál mindjárt 87 kötetet berakni a könyvszekrénybe. (Azóta száznál is több kötetünk van és ezért köszönetet mondunk a Móra Kiadónak, a Csongrád Megyei Hírlapnak és a Tiszatáj Szerkesztőségének.) Hetente két-két tanuló látja el a könyvtári teendőket, így mindenki sorra kerül, nem kell különösebb érdem ahhoz, hogy bárki könyvtáros lehessen. Az osztályfőnöki füzetekbe, valamint olvasónaplójukba — mely nem kerül beszedésre és jegybeli értékelésre — a tanulók feljegyzik az osztályfőnöki órákon ismertett könyv íróját, címét, tartalmát és véleményüket. Ez nekem is jó, mert folyamatosan tudok tájékozódni fejlődésükről. Ünnepi, megemlékező jellegű órákra osztályom már alkalmanként önállóan készül. A többség gyűjtőmunkát végez. Kevés irányítással meglepően ügyesen búvárkodnak kis tanulóim. Ha csak az anyaggyűjtés idején forgolódnak az osztály-, iskolai, kerületi, megyei könyvtárban, már az is nagy dolog. Ha 30 tanulóból csak 4–5 akad, aki később is visszatér, akkor már eredményes volt a munka. A környezettel való kapcsolat kiépítésében feltétlenül jobban meg kell az összhangot találni a könyvesboltokkal is. Szélesíteni lehetne a könyvek propagálását, ismertetését a gyerekek között. Elképzelhető volna, hogy a könyvesboltok eladói közül egy-kettő néha kijönne az iskolába, behozna néhány új ifjúsági könyvet az osztályfőnöki órára, bemutatná, ismertetné — közösen együttműködve az osztályfőnökkel. Hangsúlyozom: bemutatásról, ismertetésről beszélek, nemcsak eladásról.

Őszintén meg kell vallani azt is, hogy a tantervi kötöttségekben, a magas óraszámokban, az osztályfőnöki órák alacsony számában sok még a gátló tényező. Az itt leírtak nem felfedezések, csak próbálkozások, útkeresések, az olvasóvá nevelésnek egyes területeit világítják meg, a teljességre való törekvés igénye nélkül, de a sok szép eredmény mellett elsősorban a problémákra irányítva a figyelmet.

A cél végül is az, hogy szükségessé tegyük az olvasást, olyan szükségletté, hogy nemléte éhséget, hiányérzetet váltson ki. Minden pedagógus az ő kis posztján tehet valamit, ha nagyon szerényen is, de a sokból részt vállalhat az olvasóvá nevelés érdekében.

FÜGG TIBORNÉ (Hódmezővásárhely)

